

53. Погосова М.Ю. Структурно-логічний аналіз поняття «Фінансова безпека підприємства» [Текст] / М.Ю. Погосова // Наука й економіка. – 2008. – № 3. – С. 258–263.

54. Коломієць Г.М. Категорія «ризик» в дискусії сучасної економічної теорії [Електронний ресурс] / Г.М. Коломієць, Ю.Г. Гузненков // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – 2010. – № 921. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/6831/2/Kolomiets.pdf>.

55. Різник Н.С. Теоретичні засади формування системи діагностики економічної безпеки банку / Н.С. Різник // Вісник Харк. нац. техн. ун-ту сільського господарства : Економічні науки. – Х. : ХНТУСГ, 2007. – Вип. 66. – С. 118–123.

56. Куркін М.В. Контроль та захист економічної безпеки діяльності підприємств [Текст]: навч. посібн. / М.В. Куркін, В.Д. Понікаров, Д.В. Назаренко. – Х.: ФОП Павленко О. Д.; ВД «ІНЖЕК», 2010. – 388 с.

57. Васильчак С.В., Франчук В.І. Шляхи забезпечення безпеки соціально-економічних систем / С.В. Васильчак, В. І. Франчук // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.13. – С. 237–241 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2009/19_13/237_Wasylyczak_19_13.pdf.

58. Франчук В.І. Основи економічної безпеки: [навч. посіб.] / В.І. Франчук. – Львів: Вид-во львівського ун-ту внутр. справ, 2008. – 203 с.

59. Франчук В.І. Теоретико-методологічні засади організації системи економічної безпеки акціонерних товариств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук : спец. 21.04.02 «Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності» / Франчук Василь Іванович / Вищ. навч. заклад Університет економіки та права «КРОК». – К., 2012. – 42 с.

УДК 330. 341

Михайленко О.В.,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри обліку і аудиту,

Національний університет харчових технологій

Ніколаєнко С.М.,

асистент кафедри обліку і аудиту,

Національний університет харчових технологій

Король О.В.,

магістрант,

Національний університет харчових технологій

ВПЛИВ ФАКТОРІВ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА

Михайленко О.В., Ніколаєнко С.М., Король О.В. Вплив факторів зовнішнього середовища на інноваційний потенціал підприємства. У статті представлений аналіз впливу факторів зовнішнього середовища на процеси формування і розвитку інноваційного потенціалу підприємства. У процесі дослідження було виявлено, що інноваційний потенціал схильний до впливу як на рівні самого підприємства (мікросередовище), так і на рівні регіону, держави загалом (макросередовище).

Ключові слова: інновації, потенціал, фактори розвитку, навколишнє середовище, інноваційна активність.

Михайленко О.В., Николаєнко С.М., Король О.В. Влияние факторов внешней среды на инновационный потенциал предприятия. В статье представлен анализ влияния факторов внешней среды на процессы формирования и развития инновационного потенциала предприятия. В ходе исследования было выявлено, что инновационный потенциал подвержен влиянию как на уровне самого предприятия (микросреда), так и на уровне региона, государства в целом (макросреда).

Ключевые слова: инновации, потенциал, факторы развития, окружающая среда, инновационная активность.

Mykhailenko O.V., Nikolaenko S.M., Korol O.V. Influence of environmental factors on the innovative potential of the enterprise. In this article an analysis of the influence of environmental factors on the processes of formation and development of the innovative potential of the enterprise is presented. During the study, it was found that the innovation potential is prone to influence both at the level of the enterprise itself (the microenterprise) and at the level of the region, the state as a whole (macro environment).

Key words: innovations, potential, factors of development, environment, innovative activity.

Постановка проблеми. Для забезпечення свого успішного функціонування підприємство повинно прагнути якомога глибше і динамічніше впливати

на параметри й об'єкти навколишнього середовища, насамперед за рахунок підвищення своєї інноваційної активності. Інноваційна активність підприємства

схильна до впливу багатьох чинників, які прийнято поділяти на фактори прямого впливу (мікросередовища) і фактори непрямого впливу (макросередовища). Фактори прямої дії загалом впливають на темпи і масштаби розвитку підприємства, на ефективність його діяльності, оскільки весь спектр цих факторів є своєрідним обмежувачем. Фактори макросередовища створюють загальні умови існування підприємства у зовнішньому середовищі.

У межах описуваного дослідження вивчено ступінь впливу цих факторів на інноваційну активність підприємства, а також розглянуто рейтинг факторів, що перешкоджають розвитку інноваційної діяльності промислових підприємств. У результаті цього виявлено чинники, які гальмують розвиток інноваційної активності, й обґрунтовано напрями їх подолання. Слід зазначити, що грань між стимулюючими і гальмівними факторами є досить тонкою й умовною. Так, фактори, що спочатку стримують інноваційну активність, у визначений момент часу можуть трансформуватися в стимул для її розвитку. Облік цих факторів, створення необхідних умов і впровадження інновацій на підприємствах дасть їм змогу забезпечувати відмінні конкурентні переваги і сталий розвиток у динамічно мінливих умовах зовнішнього оточення.

Сьогодні з'явилося багато досліджень, присвячених інноваційному середовищу країни і регіону, але водночас процесу формування інноваційного середовища на рівні організації приділяється мало уваги. Незважаючи на велику кількість опублікованих робіт у межах цього напрямку, потребує уточнення концепція прийняття рішень щодо формування інноваційного середовища організації, сприятливого для ведення інноваційної діяльності, що визначило актуальність цієї тематики, напрям і мету дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню інноваційної проблематики приділено значну увагу в роботах багатьох вітчизняних учених: В. Александрової, О. Амоші, А. Гальчинського, В. Гейця, Н. Краснокутської, О. Кузьміна, С. Ягудіна. Серед зарубіжних дослідників, які здійснили значний вклад у розвиток теорії інновацій, варто відзначити Р. Акоффа, Л. Водачека та О. Водачкову, П. Друкера, Р. Фостера, Й. Шумпетера.

Метою статті є розгляд факторів зовнішнього середовища, які впливають на інноваційну діяльність підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для активізації інноваційної діяльності необхідна адаптація системи управління до мінливих умов ведення бізнесу. Тільки такий підхід дасть змогу забезпечити реалістичність досягнення поставлених цілей і бажану результативність інноваційних процесів.

Підприємство загалом і його інноваційний потенціал схильні до впливу чинників як на рівні самого підприємства, так і на рівні регіону, держави загалом. Таким чином, зовнішнє середовище слід розглядати як сукупність двох відносно самостійних підсистем: макрооточення (макросередовища) і безпосереднього оточення, тобто сукупності об'єктів і умов, з якими підприємство стикається у повсякденній діяльності (мікросередовища).

Природа інноваційної активності підприємства зумовлена, з одного боку, різноманітністю, гнучкістю

і динамічністю його господарської поведінки в ринковій економіці, а з іншого – прагненням господарюючих суб'єктів ринку забезпечити собі певні конкурентні переваги. Водночас інноваційна активність, будучи наслідком динамічних змін ринкового середовища, сама має вагомий вплив на це середовище [1].

Стан зовнішнього середовища має ключове значення для інноваційної активності промислового підприємства, оскільки зовнішнє середовище щодо підприємства є об'єктивною умовою його існування і розвитку. Численність структурних елементів ринкового середовища зумовлює різноманітність факторів, що визначають інноваційну активність підприємства.

Відповідно до загальноприйнятої класифікації вони діляться на чинники прямого впливу (фактори мікросередовища) і фактори непрямого впливу (фактори макросередовища). До факторів мікросередовища належать насамперед споживачі, постачальники, конкуренти, контактні аудиторії, а серед факторів макросередовища прийнято виокремлювати економічні, технологічні, організаційно-управлінські, соціально-культурні, правові.

Фактори прямого впливу (мікросередовища) – це сукупність факторів, які безпосередньо впливають на діяльність підприємства і відчують на собі пряме вплив діяльності підприємства. Загалом ці фактори безпосередньо впливають на темпи і масштаби розвитку підприємства, на ефективність його діяльності, оскільки весь спектр цих факторів є своєрідною системою обмежень [2].

Водночас активна інноваційна діяльність персоналу втрачає свою спрямованість і зміст, якщо на підприємстві належним чином не використовуються технологічні чинники макросередовища. Ці фактори відіграють найважливішу роль у здійсненні інноваційної політики, розробленні та реалізації відповідних інновацій. Отже, розвиток і ефективне функціонування промислового підприємства можливі тоді, коли воно повною мірою використовує досягнення науково-технічного прогресу, впроваджує нові технології та обладнання [3].

Саме ступінь використання технологічних факторів визначає технічний та інноваційний рівень розвитку промислового виробництва.

Організаційна і споживча культура населення, моральні норми його поведінки, рівень охорони здоров'я та низка інших соціокультурних факторів мають, як правило, опосередкований вплив на інноваційну активність. Однак облік таких факторів важливий і необхідний, наприклад, під час визначення номенклатури й обсягів виробництва, а також під час вирішення завдань забезпечення покупців якісною продукцією і здійснення післяпродажного сервісу.

Взаємодія макро- і мікроекономічних чинників інноваційного розвитку реалізується як у короткостроковому, так і в довгостроковому періодах. Так, інституційні умови й особливості в короткостроковому плані мають прямий вплив на функціонування макроекономічних об'єктів, а в довгостроковому – сприяють формуванню відносин між працею і капіталом, між власниками-менеджерами і найманими працівниками вже на рівні безпосереднього підприємства

За характером впливу на інноваційну діяльність і, зокрема, на інноваційну активність підприємств фак-

тори макросередовища і мікросередовища відповідно до прийнятого в стратегічному менеджменті підходу (SNW-аналіз) можна розділити на 3 основні групи:

- 1) фактори, що стимулюють інноваційну активність;
- 2) нейтральні чинники;
- 3) фактори, які стримують (гальмують) інноваційну активність.

Очевидно, що для діяльності підприємства найбільш важливими є фактори першої і третьої груп, тому що вплив нейтральних факторів (група 2) на характер і результати діяльності підприємства практично не позначаються.

Аналіз бібліографічних джерел дав змогу виявити найбільш значущі фактори першої та третьої груп, які представлені в таблиці 1.

Слід зазначити, що грань між стимулюючими і гальмівними факторами є досить тонкою й умовною. Так, фактори, що спочатку стримують інноваційну активність, у певний момент часу можуть трансформуватися в стимул для її розвитку. Наприклад, раніше (під час переходу до ринкових відносин) керівники підприємств оцінювали як позитивний фактор зниження впливу держави на їхню діяльність. Згодом оцінки змістилися, і зараз через загострення ринкової конкуренції чітко окреслилася тенденція до державно-приватного партнерства з різних масштабних проектів, при цьому стає все популярнішою думка про необхідність розумного регулювання і навіть організації інноваційних процесів з боку федеральних і регіональних органів влади [4].

Необхідно обов'язково враховувати той факт, що розкриття інноваційного потенціалу наштовхується на подолання зовнішніх бар'єрів, які можна охарактеризувати як інноваційний клімат. Інноваційний клімат можна розглядати як усі фактори зовнішнього серед-

овища, що впливають на інноваційний потенціал підприємства, а саме [1]:

- можливості для виробництва нових або поліпшених видів продукції або послуг;
- можливості для зміни соціальних відносин на підприємстві (кадрові інновації);
- можливості для розроблення нових методів управління (управлінські інновації);
- можливості для створення нових механізмів просування продукції на ринок (ринкові інновації);
- можливості придбання ноу-хау, патентів;
- законодавча база, низька ставка рефінансування, пільгове оподаткування;
- взаємодія влади і бізнесу;
- практика комерціалізації технологій тощо.

У руслі цієї тематики державне регулювання і координування інноваційних процесів доцільно розділити на два паралельних напрями, які передбачають відповідно стимулювання інноваційної активності, а також усунення бар'єрів і перешкод на шляхи розвитку державної інноваційної політики. Очевидно, що аналогічним чином за двома паралельними напрямками слід вирішувати і завдання інноваційного розвитку на конкретних підприємствах. Іншими словами, для підприємства тотожно значущими повинні бути як фактори, що гальмують інноваційну активність, так і чинники, що її стимулюють.

Таким чином, до числа стратегічних і тактичних завдань функціонування і розвитку підприємства однаково важливо віднести й усунення (або, як мінімум, зниження наслідків) впливу негативних чинників, і використання переваг від існуючих позитивних факторів [1].

Однак, з огляду на ресурсні обмеження багатьох середніх і дрібних підприємств, наприклад, у в пере-

Таблиця 1

Фактори, які гальмують і стимулюють інноваційну активність підприємств

Група факторів	Фактори, які гальмують інноваційну активність	Фактори, що стимулюють інноваційну активність
Економічні	Високі ризики, пов'язані з інноваціями; тривалий період окупності інноваційних проектів; нестача коштів для фінансування; неприйнятні умови кредитування	Зміна споживчого попиту; загострення конкуренції; збільшення рентабельності; зростання вартості фірми
Технологічні	Утрудненість доступу до науково-технічних досягнень; відсутність резервних потужностей; домінування інтересів поточного виробництва	Науково-технічні відкриття; висока ступінь зносу обладнання
Організаційно-управлінські	Усталена організаційна структура компанії; надмірна централізація; консервативність та інертність менеджерів усіх рівнів; орієнтація на сформовані ринки; складність узгодження інтересів учасників інноваційних процесів; нестача кваліфікованих кадрів	Гнучкість оргструктури; використання матричної структури і децентралізація управління; підвищення кваліфікації; формування цільових робочих груп, упровадження принципів проектного управління
Правові	Недосконалість законодавства та інституційного забезпечення; обмеженість державних програм підтримки інновацій	Законодавчі заходи, що заохочують інноваційну діяльність; державна підтримка розвитку інноваційної системи
Соціально-культурні	Зниження креативного складника в діяльності; страх невизначеності і зміни статусу; прагнення уникати ризиків	Моральне заохочення учасників інноваційного процесу; суспільне визнання; забезпечення можливостей самореалізації

робних галузях промисловості, логічно припустити, що реалізація цього підходу може викликати великі труднощі.

У цьому разі може бути розглянуто питання про найбільш зручний у використанні один із двох альтернативних напрямів.

Характерно, що всі ці фактори мають безпосередній стосунок до інноваційної діяльності й активності. Сам факт того, що керівники підприємств стали звертати на це більш пильну увагу, на нашу думку, можна оцінювати як дуже позитивну тенденцію. Водночас цей висновок вказує на необхідність цілеспрямованого і швидкого пошуку шляхів усунення цих факторів як з боку органів державної та муніципальної влади, так і з боку промислових підприємств.

Зниження або усунення впливу негативних факторів на інноваційну активність є одним із головних завдань розвитку підприємства. Облік цих факторів, створення необхідних умов і впровадження інновацій в різні аспекти функціонування промислових підприємств дасть їм змогу забезпечувати конкурентні переваги та сталий розвиток у динамічно мінливих умовах зовнішнього оточення [5].

Результати оцінки інноваційної активності становлять інтерес не тільки для підприємства, але також і для приватного інвестора і держави. Так, організація

здійснює вибір стратегії розвитку у сфері інновацій, визначає й отримує вигоди від їх упровадження. Приватний інвестор приймає рішення з фінансування підприємств, найбільш привабливих із погляду створення, освоєння та реалізації на ринку нових продуктів, послуг, процесів. Держава організує і регламентує підтримку і допомогу під час створення інноваційних напрямів, кластерів і підприємств, створює комплекс заходів щодо стимулювання наукових досліджень і розробок. Таким чином, воно своєчасно і цілеспрямовано створює умови для подолання негативного впливу зовнішніх чинників і більш активного економічного зростання на основі ефективної національної інноваційної політики.

Висновок. Таким чином, нами були розглянуті основні групи чинників макро- і мікросередовища, що впливають на формування і розвиток інноваційного потенціалу підприємства. Був проведений аналіз можливого стимулюючого і стримуючого впливу факторів макросередовища, а також більш детально вивчені фактори мікросередовища. На закінчення можна сказати, що якими б негативними не здавалися зовнішні умови функціонування підприємства, воно завжди може отримати з них певну вигоду, грамотно, доречно й ефективно використовуючи свій інноваційний потенціал для створення конкурентних переваг.

Список використаних джерел:

1. Богацька Н.М., Обушак Ю.О. Інноваційний потенціал підприємства та фактори впливу на нього [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/29_DWS_2011/Economics/10_94479.doc.htm
2. Коюда В.О. Організаційно-методичні аспекти управління інноваційним розвитком підприємства / В.О. Коюда, А.М. Осикова // БізнесІнформ. – 2014. – № 4. – С. 50–58.
3. Карпова С.В. Современные направления маркетинга: теория, методология и практика применения: монография. М.: «Палеотип», 2011.
4. Городникова Н.В. Индикаторы инновационной деятельности 2013: статистический сборник. М.: Национальный исследовательский университет «Высшая школа экономики», 2013. – 472 с.
5. Саликов Ю.А., Гончарова И.А., Барзенкова А.С. Анализ внешних факторов влияния на инновационную активность промышленного предприятия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/analiz-vneshnih-faktorov-vliyaniya-na-innovatsionnuyu-aktivnost-promyshlennogo-predpriyatiya>